

PŘÍRUČKA PRO VYUČJÍCÍ

JSNS.CZ

Vzdělávací program společnosti Člověk v tísni
www.jsns.cz/volby

OBSAH

Úvodem 4
(Karel Strachota)

Proměny volebního systému od první republiky 5
(Luděk Navara)

Když hlas neměl význam 10
(Erik Tabery)

Volební systém v České republice 12
(Erik Tabery)

Financování politických stran a přerozdělování mandátů
v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR 21
(Štěpán Drahokoupil)

Volby do Evropského parlamentu 25
(Zuzana Kasáková)

Demokracie, volby a dezinformace 29
(Jonáš Syrovátka)

Jak založit a udržovat studentskou samosprávu 32
(Marek Szeles)

Promítněte filmy 34

Volební kampaň 40

Nová politická strana 42

Vzdělávací program JSNS

Člověk v tísni, o. p. s.
Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2
www.jsns.cz
e-mail: jsns@jsns.cz

Ředitel programu:

Karel Strachota

Editorka:

Ester Pěkná, Lucie Barešová

Autoři textů:

Luděk Navara, Jonáš Syrovátka, Štěpán Drahokoupil,
Marek Szeles, Erik Tabery, Zuzana Kasáková

Na přípravě publikace se dále podíleli:

Karel Strachota, Zuzana Kozáková, Jakub Čížek, Martin Veselý

Jazyková úprava:

Veronika Ďuríčková, Hana Valentová

Grafická úprava a sazba: Mowshe >o<

2021 Člověk v tísni, o. p. s.
Všechna práva vyhrazena
ISBN: 978-80-7591-051-6

ÚVODEM

V roce 2010 jsme několik týdnů před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR poprvé uspořádali na středních školách „volby nanečisto“. Zvolili jsme pro ně název Studentské volby. Tyto volby se následně konaly ještě desetkrát (naposledy v roce 2019 před volbami do Evropského parlamentu) a staly se vlastně již zavedeným projektem. V souvislosti s letošními podzimními parlamentními volbami proto Studentské volby organizujeme znovu. Metodika bude stejná jako u předchozích a stejný je také jejich cíl. Chceme mladým lidem přiblížit základní principy zastupitelské demokracie, seznámit je s volebním systémem, vést je k aktivnímu, zodpovědnému a sebevědomému občanství. Nezávislé výzkumy ukazují, že Studentské volby zvyšují účast mladých lidí ve skutečných volbách. Již od prvního ročníku nabízíme školám informační materiály a modelové aktivity, kterých mohou vyučující se studenty využít přímo v hodinách, například při přípravě na Studentské volby. K dispozici mají i několik dokumentárních filmů, které se zabývají právě tématy voleb, předvolebních kampaní, formování politických preferencí atd. Stejně jako v minulosti zveřejníme i v případě Studentských parlamentních voleb 2021 celkové výsledky ze všech zapojených škol. Politiky, médií ani širokou veřejností by neměly být přeceňovány, ale ani přehlíženy. Jsou specifickou výpovědí o nejmladší generaci, vypovídají o jejich názorech a postojích.

Věříme, že volby na vaší škole zdárně proběhnou a děkujeme všem, kdo k tomu přispějí.

Za tým projektu Studentské volby

Karel Strachota

ředitel vzdělávacího programu JSNS

PROMĚNY VOLEBNÍHO SYSTÉMU OD PRVNÍ REPUBLIKY

Luděk Navara

Proměny volebního systému v našich zemích začaly už za Rakouska-Uherska. Přestože byl tento pozoruhodný středoevropský mnohonárodnostní státní útvar monarchií, zrodily se zde základy systému, který se stal východiskem pro demokratický režim první republiky. I když pozor, samotná monarchie byla rozdělena na dva státní celky, a to Předlitavsko a Zalitavsko. Česko se nacházelo v části zvané Předlitavsko, do níž patřilo i dnešní Rakousko s hlavním městem Vídní, části Chorvatska, Slovinska, Polska a Rumunska. A právě v Předlitavsku se už koncem 19. století rozšiřoval počet oprávněných voličů a všeobecné rovné volební právo pro muže bylo zavedeno zákonem v roce 1907. Systém existující před první světovou válkou bychom nicméně asi neoznačili za zcela demokratický, protože v čele státu stál neodvolatelný monarcha a systém navíc komplikovaly složité národnostní spory.

Prvorepublikové Československo

Po vypuknutí první světové války se národnostní rozpory v monarchii ještě prohloubily. Už v létě 1915 zahájil profesor Tomáš Garrigue Masaryk svou zahraniční akci a o rok později vznikla v Paříži Národní rada. Ale forma budoucího českého, respektive československého státu se v té době ještě hledala. Jednou z uvažovaných možností bylo i království. Po vzniku samostatného Československa 28. října 1918 bylo jisté, že zvítězilo republikánství, monarchismus byl už tehdy považován za zastaralý. Rozšířením Národního výboru československého vzniká Revoluční národní shromáždění, do nějž byli povoláni další zástupci na základě výsledků posledních předválečných voleb v Rakousku-Uhersku. A také kooptováni zástupci Slovenska. Nejdůležitější pro vznikající Československo byla takzvaná Únorová ústava, která přinesla variantu parlamentarismu s dvoukomorovým parlamentem. Poslanecká sněmovna měla 300 poslanců, senát 150 členů. Prezident byl volen na společné schůzi obou komor.

Nový stát ovšem zdědil po rakousko-uherské monarchii složitou národnostní situaci s velkou německou menšinou. Uspořádání země s tím muselo počítat. Jedním z důsledků byl **poměrný volební systém**, v němž měly rozhodující slovo při sestavování kandidátních listin politické strany. Systém navíc umožňoval vyřadit jen velmi malé strany, takže pro něj byl charakteristický vysoký počet zúčastněných stran.

V důsledku volebního systému první republiky došlo k roztříštěnosti stranického spektra. To bylo navíc až na výjimky nehybné a v parlamentu se objevovaly stejné tváře, neboť obměna byla minimální.

Ale podívejme se na první volby na jaře 1920. Těch se účastnilo 22 stran kandidujících do Poslanecké sněmovny a 17 do Senátu. Zvítězili sociální demokraté. Na prvním místě čeští (25,7 %) a za nimi němečtí (11,1 %). Na třetím místě byli agráři. Pozoruhodné je, že ústavně byly garantovány čtyři mandáty legionářům ze Sibiře.

Druhé volby přinesly ještě větší roztržštění. Do Poslanecké sněmovny se dostali zástupci 16 stran, do Senátu zástupci 14 stran. Tak velký počet přinesl komplikace a problémy při sestavování vládní koalice, která měla být dostatečně funkční, vyústily v politickou krizi. Zatímco následující volby (v říjnu 1929) znamenaly ustálení stranické struktury, ty poslední v prvorepublikové éře přinesly překvapení: zvítězila sudetoněmecká strana SdP. Zástupci německé menšiny tak v roce 1935 získali celkem 44 mandátů v Poslanecké sněmovně.

První československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk na zahraniční cestě v Izraeli

Druhá republika a protektorát

V září 1938 muselo tehdejší Československo na základě mnichovské dohody postoupit německojazyčná pohraniční území Německu. Mnichovská dohoda, při níž došlo k oslabení tohoto posledního demokratického státu ve středu Evropy, ovšem přinesla i změnu vnitřních poměrů, především opuštění prvorepublikových demokratických tradic. Druhá republika musela být přátelská k německé říši ovládané diktátorem Adolfem Hitlerem. Zmocňovací zákon vybavil výkonnou moc nezvyklými oprávněními zasahovat do ústavy a legislativy takzvanými prezidentskými dekrety a nařízeními vlády. Tím byla omezena role Národního shromáždění. Parlament se ovšem stejně rozkládal: 69 poslanců z postoupených území pozbylo svých mandátů. O mandáty přišli také poslanci a senátoři rozpuštěné komunistické strany. Z parlamentu zbylo torzo a poslanci se už na konci období druhé republiky ani nesešli. V následujícím období 1939–1945 se české země dostaly pod přímou kontrolu Hitlerovy říše. Parlament byl rozpuštěn, o ústavnosti se v tomto období nedá hovořit. Na druhé straně existovalo ve válečném období Prozatímní státní zřízení ČSR, které reprezentovala politická emigrace v Londýně v čele s Edvardem Benešem.

Mapa Československé republiky po roce 1938

Poválečné období 1945–1948, třetí republika

Nebyla to úplně jednoduchá doba, a to po všech stránkách. Poválečný zmatek se promítal i do politického uspořádání. Formálně sice platila prvorepubliková Únorová ústava, reálně však nebyla politickou mocí dodržována. Na rozdíl od první republiky se objevila novinka – vládnutí pomocí **prezidentských dekretů**. Omezena byla i volební soutěž – v Česku se voleb mohli účastnit jen komunisté, národní socialisté (tj. Československá strana národně socialistická – ta se už v roce 1926 distancovala od fašistů; její členkou byla i Milada Horáková), lidovci a sociální demokraté. Silný vliv měl v zemi z větší části osvobozené Rudou armádou Sovětský svaz a levice vůbec. Komunisté lehce získali pozice – v prvních volbách dosáhli 40,2 % hlasů. Není divu, když se voleb v Česku mohly účastnit jen čtyři strany sdružené do takzvané Národní fronty. Československo už v té době nesplňovalo nároky na to, aby mohlo být zařazeno mezi demokratické státy.

Období po komunistickém převratu v únoru 1948

Na první pohled to v některých ohledech ani nevypadalo, že se jedná o čistě totalitní stát. První měsíce po převratu dokonce stále ještě platila prvorepubliková ústava. Správně bychom však měli uvést, že měla platit. Ve skutečnosti byl totiž hlavním nositelem výkonné moci Ústřední výbor komunistické strany a jeho první tajemník, přičemž českoslovenští komunisté byli pod diktátem svých sovětských kolegů. Opravdové rozhodující struktury se tedy nacházely nejen mimo ústavní orgány, ale dokonce i mimo hranice země. Prvorepublikovou ústavu ovšem brzy nahradila ústava z 9. května (kterou prezident Beneš odmítl podepsat) a později, v roce 1960, **socialistická ústava, která zakotvovala vedoucí úlohu KSČ**. V té době měl už režim i volby pevně ve své režii. Volby do nového Národního shromáždění 30. května 1948 dopadly tak, že jednotná kandidátka Národní fronty získala 89,2 % hlasů. Vedoucí silou Národní fronty byla ovšem KSČ, takže ta držela skutečnou moc. Navzdory existenci tolerovaných a kontrolovaných stran odpovídal tehdejší systém modelu jediné hegemonicko-ideologické strany. Žádná z ostatních stran nemohla ohrozit postavení vedoucí, tedy komunistické strany.

Na první pohled došlo v ústavním systému k výrazné změně začátkem roku 1969, kdy vstoupil v platnost ústavní zákon o československé federaci, ale skutečnou moc nadále držela komunistická strana. Ta měla vliv i na důležitější ústavní zákony.

Po sovětské okupaci v srpnu 1968 a následném utužení komunistického režimu byl na začátku normalizace přijat ústavní zákon, který umožnil „očistit“ parlament od příliš demokraticky smýšlejících poslanců a prodloužil volební období tak, aby se volby nemusely konat v době, kdy komunisté ještě neměli situaci zcela pod kontrolou. Jak ukazují výsledky tehdejších voleb, záměr vyšel dobře. V roce 1971 byli zvoleni všichni kandidáti tak, jak byli navrženi, jejich podpora byla přes 99 % hlasů. Podobné výsledky byly i v dalších letech. Ve všech volbách se užíval stejný systém, země byla rozdělena do jednomandátových obvodů, v každém obvodu kandidoval jeden kandidát. Poměr poslanců, kteří připadli na jednotlivé politické strany, byl stanoven předem.

Symbol KSČ před listopadem 1989

Současnost

Dle Ústavy České republiky, jež je platná od 1. ledna 1993, je současný volební systém založen na **poměrném systému, který ale obsahuje prvky většinového**. Zároveň má určité tradiční prvky z časů první republiky, jako je jednaosmdesátičlenný Senát Parlamentu ČR. Ten je ovšem jen jednou ze dvou komor Parlamentu ČR, druhou komoru tvoří Poslanecká sněmovna se dvěma sty poslanci volenými na čtyři roky. Senátoři jsou voleni na šest let a obměňují se po částech – vždy jen jedna třetina. Ačkoliv systém počítal s existencí Senátu od počátku, první senátní volby se odehrály až v roce 1996.

Pomineme-li období zmatků po pádu komunismu a rozdělování společného státu, zjistíme, že politická mapa sice obsahuje strany navazující na tradice sahající až k první republice, ale současně zaznamenává i strany, které jen krátkodobě zazáří a jejichž existence bývá vzápětí zapomenuta. Největší počet stran se dostal do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR po volbách v roce 1992. Bylo jich celkem 12 a vypadalo to, že přinesou

podobnou roztržitost jako za první republiky. Již v příštích letech ale klesl jejich počet ve sněmovně na polovinu a ustálil se.

Objevil se ovšem jiný problém. K sestavení vlády je nutná spolupráce více stran, které mají často velmi rozdílný volební program. To může vést k nestabilitě vlády. I přes pokusy volební systém změnit počítá Ústava ČR i nadále s poměrným volebním systémem.

KDYŽ HLAS NEMĚL VÝZNAM

Erik Tabery

To, co dnes mnohé nejvíce rozčiluje, je zároveň největší předností demokratické společnosti – slovní přestřelky, parlamentní přetahování, snaha získat jeden hlas navíc pro ten či onen zákon. Všechn ten ruch znamená, že v politice o něco jde, že není vše připraveno v zákulisí, kdy je veřejnost odsouzena jen k pozorování. Jakmile se v politice rozhostí ticho, je zle. Čtyřicet let byl český, respektive československý parlament potichu a jedině, co na jeho práci mohlo veřejnost zajímat, bylo dohadování, který z poslanců má horší košili a která z poslankyň má vyšší účes.

Volí všichni

Zatímco v demokratické společnosti je právo volit výsadou, za komunismu bylo potupným zážitkem. Stranický systém vypadal stejně jako tehdejší obchody, byla to karikatura toho, co známe dnes. Tak jako bylo na výběr jen ze dvou másel (a obě nechávala v ústech stejnou pachut), tak si člověk mohl vybírat jen z několika nastrčených partají (po nich zůstávala ještě větší pachut). Ve skutečnosti ale byly všechny víceméně stejné, a navíc o všem rozhodovala jen Komunistická strana Československa.

O tom, že jde vlastně o podvod, věděli všichni, jen se to nesmělo říkat nahlas. Lidé tak chodili volit, i když osoby na kandidátkách neznali a považovali je spíše za své nepřátele než zástupce. Systém si zároveň velice pečlivě hlídal, aby lidé chodili volit. Tomu, kdo se k volbám nedostavil, hrozil v práci postih. Tak se dosahovalo těch fascinujících výsledků, kdy se voleb pravidelně účastnilo kolem 99 % obyvatel a stejné procento hlasů dostávali i kandidující.

Demokratická politická soutěž v Československu skončila po puči v roce 1948, byť náznaky omezování rovných šancí bylo možné registrovat už od roku 1945. Když komunisté získali moc, snažili se i nadále vzbuzovat dojem, že všechno běží jako kdysi, ale ve skutečnosti kritické strany rozpustili, nepohodlné politiky zavřeli do koncentračních táborů anebo donutili emigrovat.

Absurditu situace dobře ilustrovalo znění ústavy, která mimo jiné ve státě garantovala „vedoucí úlohu Komunistické strany Československa“. Už to naznačovalo, že politická soutěž existuje jen naoko. Je to stejné, jako kdyby v pravidlech hokejové ligy bylo stanoveno, že se má soutěžit, ale vyhrát musí vždy jen Sparta Praha. Tato pasáž ústavy byla zrušena až 29. listopadu 1989. Za komunismu v parlamentu neexistovala opozice, proto byla všechna jednání i hlasování čistě formální a nikdo nikdy nebyl proti. Moc parlamentu byla ostatně prakticky nulová. Zákonnodárci se scházeli jen párkrát do roka a každé hlasování mělo stoprocentní podporu přítomných.

Odpor se neopouštěl.

Moc ve skutečnosti neměla ani vláda. Vše řídila komunistická strana, v jejímž čele většinou stál prezident republiky. Zemi tak řídila hrstka lidí, kteří byli odstřiženi od veřejnosti i od reality. Všechny protesty a pokusy zakládat opoziční strany končily šikanou, zastrašováním a často i vězením. Nejbližší

bylo Československo obnově pluralitnějšího systému v roce 1968, ale invaze vojsk Varšavské smlouvy všechny demokratizační pokusy potlačila.

Mediální kontrola

Byť se to na první pohled nemusí zdát, pro řádnou politickou soutěž je zásadní svoboda tisku. Pokud neexistuje, veřejnost ztrácí příležitost ptát se přímo politiků a má ještě menší šanci je kontrolovat. Tuto roli dnes zastupují nevládní organizace a zejména média, která odhalují chyby politiků, popisují chování stran v Parlamentu ČR, dávají hlas vládě i opozici. V době totality ale média fungovala pouze jako propagandistický nástroj. To znamená, že o chybách se nereferovalo a všichni kritici byli označováni za sabotéry. I vinou toho se Československo propadalo do stále hlubších problémů. A nejde jen o to, že se nedodržovala lidská práva. Absence kontroly vedla také k obrovským ekonomickým propadům, ničení životního prostředí či degradaci vzdělání.

Takže když tu a tam zaznívá volání po klidu, po pozitivnějších médiích apod., je třeba být na pozoru. Jak se říká: Klidu si dost užijeme po smrti, tak proč spěchat?

Média jako součást politického života

VOLEBNÍ SYSTÉM V ČESKÉ REPUBLICE

Erik Tabery

Čteme si o nich v novinách, díváme se na ně v televizi, posloucháme je v rádiu – politici jsou zkrátka všude. A i ten, kdo se o politiku nezajímá, na ně dříve nebo později narazí. Jak se ale ti lidé do té politiky dostali? A jak je mohu ovlivnit?

Volby v ČR

- Komunální volby do zastupitelstva obce
- Krajské volby do zastupitelstva krajů
- Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR
- Volby do Senátu Parlamentu ČR
- Prezidentské volby

KOMUNÁLNÍ VOLBY – volby do zastupitelstva obce

Když se člověku v jeho okolí něco nelíbí (třeba chybí přechod přes silnici, je málo zeleně, nedostatek hřišť apod.), může požadovat změnu. Na městských či obecních úřadech sedí politici, kteří mají za úkol dobře spravovat právě naše okolí. Jsou našimi zaměstnanci, protože jsou placeni z daní, které odvádíme.

Zastupitele mohou volit všichni od 18 let. Ve stejném věku mohou občané i sami kandidovat do obecního zastupitelstva. Musejí ale předtím vstoupit do nějaké politické strany nebo si nějakou založit či vytvořit sdružení nezávislých kandidátů.

Pakliže se vydají cestou založení nové strany, musejí nejdříve sehnat tisíc podpisů, aby je ministerstvo vnitra zaregistrovalo. Sdružení nezávislých kandidátů to má snazší, protože podpisy shánět nemusí.

Od vstupu ČR do Evropské unie platí, že právo volit a být voleni mají v komunálních volbách i lidé, kteří tu žijí, ale přitom jsou stále občany některé z členských zemí EU.

Těm, kteří jsou zvoleni (jejich mandát trvá čtyři roky), se říká zastupitelé a tvoří zastupitelstvo. Z něj pak vzniká něco jako obecní vláda, které se říká rada. Ta si pak ze svých řad zvolí starostu, ve větších městech pak volí primátora.

Zasedání zastupitelstva jsou přístupná veřejnosti, která může předkládat své požadavky. Mnohdy však zastupitelé či radní nechtějí jednotlivce vyslyšet, a proto se pak lidé spojují do různých skupin a občanských sdružení. Čím více lidí přesvědčíte o své myšlence, tím máte větší šanci, že ji prosadíte.

KRAJSKÉ VOLBY – volby do zastupitelstva krajů

Obce, městské části a města jsou nejmenšími jednotkami samosprávy u nás. Tak jako se od sebe liší obce, liší se od sebe i jednotlivé regiony. Rozdíly jsou často dány historicky, přítomností průmyslu či naopak přírodního bohatství. Tato specifika je třeba respektovat a přihlížet k nim. Proto je Česká republika rozdělena na 14 krajů, mezi něž se řadí i hlavní město Praha.

Kraje jsou tu zejména od toho, aby o všem nerozhodovalo jedno centrum. Hlavní město je vzdálené od některých míst i několik stovek kilometrů a mnohdy je i stejně vzdálené od problémů tamních lidí. Každý kraj má proto své sídelní město, kde také zasedá krajské zastupitelstvo. Do něj, stejně jako u obecních voleb, mohou volit a být voleni lidé, kteří dosáhli 18 let.

Volič má v krajských volbách možnost použít čtyři preferenční hlasy. To znamená, že když chcete volit stranu XY a nejvíce se vám líbí kandidát, který má pořadové číslo deset, můžete jej zakroužkovat. Tím jej posouváte na žebříčku výše. Pakliže kandidát získá takový počet preferenčních hlasů, který činí nejméně 10 % z celkového počtu hlasů odevzdaných pro jeho stranu v rámci kraje, případně mandát přednostně jemu.

V obcích, kde podle posledního sčítání lidu žije více než 10 % obyvatel hlásících se k jiné národnosti než české, zařídí místní zastupitelstvo informace o volbách i v jazyce této menšiny.

Aby se strana či uskupení dostaly do krajského zastupitelstva, musí získat nejméně 5 % hlasů. Mandát zastupitele trvá čtyři roky.

Stejně jako u obcí i v krajích ze zastupitelstva vznikne krajská rada, ta si pak volí představitele kraje – hejtmana. Rady krajů vznikají na základě politických dohod zvolených stran. Zastupitelstva krajů mohou rovněž předkládat návrhy zákonů Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR.

Mapa krajů České republiky

PARLAMENTNÍ VOLBY

A) VOLBY DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY

Největší politický vliv na utváření podoby české společnosti má Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR, která přijímá zákony, vyslovuje důvěru vládě, může také zřizovat vyšetřovací komise a volí členy mediálních rad.

Zasedání poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Voliči

Ve sněmovně zasedá 200 poslanců, které volí lidé starší 18 let. Každý občan způsobilý volit dostane před volbami domů hlasovací lístky, se kterými pak v den voleb zamíří na volební okrsek, jenž je většinou nedaleko od jeho domova. Pakliže dopředu ví, že nebude v místě svého trvalého bydliště (čeká ho dovolená, pracovní či studijní povinnosti v jiném kraji apod.), může si zařídit tzv. volební průkaz. Potom volí tam, kde se zrovna v čase voleb nachází. Dnes už je dokonce možné takto hlasovat ze zahraničí. Jsou mezi námi pochopitelně i lidé, kteří jsou sice doma, ale jsou dlouhodobě nemocní anebo v pokročilém věku, což jim brání opustit dům. Ti se pak mohou nahlásit místním úřadům, které za nimi vyšlou zástupce volební komise, aby mohli volit. Také lidé dlouhodobě hospitalizovaní v nemocnicích či sanatoriích si mohou zažádat o zápis do tzv. zvláštního seznamu voličů. O této možnosti by měli být informováni správou zařízení. Ten, kdo ví, že v čase voleb bude v nemocnici kvůli krátkodobé hospitalizaci, musí zažádat o voličský průkaz. Každý volič má právo udělit čtyři preferenční hlasy. Pokud nějaký kandidát získá nejméně 5 % z celkového počtu hlasů odevzdaných pro jeho stranu v rámci volebního kraje, případně mandát přednostně právě jemu.

Kandidáti a strany

Kandidovat mohou lidé starší 21 let. Mandát poslance trvá čtyři roky. Kandidátky sestavují politické strany, hnutí nebo koalice, a to na základě tzv. primárek. Každá strana má jiná pravidla, ale obecně platí, že se vybírá podle popularity v jednotlivých krajích. Na přední místa kandidátek se pak většinou vybírají ti nejznámější politici. Strany, které chtějí kandidovat, musejí v každém volebním kraji složit tzv. kauci, a to ve výši 19 tisíc korun. Tato částka se pak použije na náklady spojené s volbami. Volební obvody ve volbách do sněmovny kopírují hranice krajů. Takže kandidátka v Jihomoravském kraji se odlišuje například od kraje Vysočina či Jihočeského kraje. Počet mandátů (poslaneckých křesel) za jednotlivé obvody se vypočítává podle volební účasti v každém z krajů – jinými slovy, čím více voličů, tím více křesel pro kraj.

Počty mandátů za jednotlivé kraje po volbách v roce 2013	
Hlavní město Praha	24 mandátů
Středočeský kraj	25 mandátů
Jihočeský kraj	12 mandátů
Plzeňský kraj	11 mandátů
Karlovarský kraj	5 mandátů
Ústecký kraj	14 mandátů
Liberecký kraj	8 mandátů
Královéhradecký kraj	11 mandátů
Pardubický kraj	10 mandátů
Kraj Vysočina	11 mandátů
Jihomoravský kraj	23 mandátů
Olomoucký kraj	12 mandátů
Zlínský kraj	12 mandátů
Moravskoslezský kraj	22 mandátů
Celkem	200 mandátů

Do Poslanecké sněmovny zamíří to politické uskupení, které celkově překročí 5 % hlasů. Kandidující koalice to mají o něco těžší, protože musejí získat hlasů více, na druhou stranu jim však pomáhá to, že se spojilo více stran. Koalice dvou stran musí získat alespoň 8 % hlasů, koalice tří a více uskupení musí získat aspoň 11 procent.

Postavení a práce poslance

Poslanec má v Poslanecké sněmovně pravomoc předkládat návrhy zákonů či pozměňovací návrhy k zákonům, se kterými přišli ostatní. Stává se také členem některého z výborů sněmovny – ty probírají novely zákonů, které jim tematicky přísluší. Jinými slovy například v zahraničním výboru poslanci probírají vše, co souvisí s naší zahraniční politikou.

Výbory v Poslanecké sněmovně

— Hospodářský výbor

— Kontrolní výbor

— Mandátový a imunitní výbor

— Organizační výbor

— Petiční výbor

— Rozpočtový výbor

— Ústavně právní výbor

— Volební výbor

— Výbor pro bezpečnost

— Výbor pro evropské záležitosti

— Výbor pro obranu

— Výbor pro sociální politiku

— Výbor pro veřejnou správu a regionální rozvoj

— Výbor pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu

— Výbor pro zdravotnictví

— Výbor pro životní prostředí

— Zahraniční výbor

— Zemědělský výbor

Zákonodárci (tedy poslanci i senátoři) dostávají ze státního rozpočtu peníze na asistenty a také na vytváření analýz, které jim pomáhají porozumět tématům, o nichž hlasují. Každá strana si vytváří týmy expertů – ti radí poslancům s otázkami, které nejsou jejich doménou. Častým původním povoláním zákonodárců je například advokacie. Dá se předpokládat, že právník toho nebude vědět moc třeba o zdravotnictví, takže potřebuje odbornou pomoc, aby mohl odpovědně hlasovat. Každý z členů Parlamentu ČR je chráněn tzv. imunitou. V Česku je nebývale široká, takže když se poslanec (či senátor) dopustí nějakého přestupku či je podezřelý ze spáchání trestného činu, musí s jeho vydáním policii souhlasit většina sněmovny (nebo senátu). V západních demokraciích se imunita vztahuje většinou pouze na verbální vyjádření pronesená na území parlamentu. Tím má být zachována svoboda projevu zákonodárců.

Co je vlastně poměrný a většinový systém?

V prvním případě jde o to, že složení sněmovny odráží proporci hlasů, které strany získaly ve volbách. Má tedy výhodu v tom, že přesněji kopíruje názory ve společnosti. Čistý poměrný systém ale v Česku neexistuje, protože je tu pětiprocentní hranice pro vstup do sněmovny. Tato pojistka je do jisté míry diskriminační, na druhé straně brání přílišné roztržitosti sněmovny, ale i průniku nesystémových či okrajových stran do Parlamentu ČR. Naproti tomu většinový systém u nás funguje pro volby do Senátu; má menší obvody, za které se do sněmovny dostává jeden zákonodárcem nebo jen malý počet zákonodárců. Systém je buď jednokolový, nebo dvoukolový. V prvním případě se stává zákonodárcem ten, kdo získal nadpoloviční většinu hlasů. V druhém případě postupují dva kandidáti s největším počtem volebních preferencí do dalšího kola a pak se mezi nimi rozhoduje. Tento systém má tu výhodu, že díky omezenému počtu kandidátů se volič může mnohem lépe orientovat v tom, kdo je jaká osobnost. Voliči jsou však zároveň často nuceni vybírat menší zlo, například stojí-li proti sobě jim ne zcela blízký zástupce demokratické strany a zástupce extremistů.

B) VOLBY DO SENÁTU

V Česku máme dvoukomorový Parlament, který tvoří Poslanecká sněmovna a Senát (v sousedním Slovensku mají jen jednu komoru). Senát tvoří 81 senátorů, kteří jsou voleni na šest let. Každé dva roky se konají volby ve třetině volebních obvodů a na rozdíl od voleb do sněmovny se v nich volí většinovým systémem (viz rámeček). Tento na první pohled netradiční způsob je ve skutečnosti dobře promyšleným systémem. Dvě parlamentní komory fungují jako demokratická pojistka, respektive jako prostředek vyvazování moci v zemi. Když to velmi zjednodušíme, tak zatímco v Poslanecké sněmovně se uplatňuje především stranický pohled, v Senátu je přístup osobnější. Je to dáno i tím, že voliči ve svém obvodu vybírají do horní komory Parlamentu ČR jednu konkrétní osobnost. Také z toho důvodu je v Senátu více politiků, které nenominovala žádná ze známých stran. I minulost proto ukázala, že v horní komoře Parlamentu nevládnou takové emoce jako v Poslanecké sněmovně. A protože Senát po Poslanecké sněmovně schvaluje návrhy zákonů, často funguje také jako korektiv. A to jak v záležitostech praktických (opravuje chyby, kterých si sněmovna nevšimla), tak i v politických (občas se stane, že sněmovna schválí něco pod tlakem okolností, ale Senát to vetuje). Senát je přesto slabší komorou než sněmovna. Například nehlasuje o důvěře vládě či o státním rozpočtu. Když Senát zamítne nějaký návrh, který přišel ze sněmovny, mohou ho poslanci většinou svých hlasů (zapotřebí je tedy 101 poslanců) přehlasovat. Nepřehlasovatelný je Senát při projednávání ústavních zákonů nebo například při změnách volebních pravidel.

Zasedání Senátu Parlamentu České republiky

Senát má i specifické pravomoci, kterými nedisponuje sněmovna.

Příklady pravomocí Senátu

- Souhlasu Senátu je zapotřebí při jmenování soudců Ústavního soudu ČR.
- Pouze Senát může podat Ústavnímu soudu ČR žalobu na prezidenta republiky pro velezradu.
- Předkládá prezidentu republiky návrhy na propůjčení nebo udělení státních vyznamenání.
- Navrhuje Poslanecké sněmovně dva kandidáty na funkci veřejného ochránce práv a dva kandidáty na funkci jeho zástupce.
- Navrhuje prezidentu republiky kandidáty na funkci předsedy a inspektorů Úřadu pro ochranu osobních údajů.

Dojde-li k rozpuštění Poslanecké sněmovny, přísluší Senátu přijímat zákonná opatření ve věcech, které nesnesou odkladu a vyžadovaly by jinak přijetí zákona. Přestože je Senát veřejností často vnímán jako zbytečný, odborníci se shodují, že naopak svůj význam obhájil.

Kandidáti do Senátu a voliči

Kandidovat do Senátu mohou lidé, kteří jsou starší 40 let. Jak už bylo řečeno, může kandidovat i člověk, který není členem žádné strany a ani jí není nominován. Tento nezávislý kandidát ale musí v obvodě, kde aspiruje na senátorské křeslo, sesbírat 1 000 podpisů, aby byl k volbám vůbec připuštěn. Každý adept pak musí složit kauci ve výši 20 tisíc korun, která se mu vrátí, pokud získá aspoň 6 % hlasů. Volit smějí ti, kteří dovršili 18 let. Volby pak probíhají dvoukolově. Počet kandidátů, kteří se mohou přihlásit do prvního kola voleb, není omezen, ale do druhého kola postupují jen dva

s nejvyšším počtem hlasů. Pokud se někomu podaří už v prvním kole získat nadpoloviční většinu hlasů, pak je zvolen hned.

PREZIDENTSKÉ VOLBY

Dřívější nepřímou volbu prezidenta, během níž byl prezident volen prostřednictvím Parlamentu ČR, nahradila přímá volba. Hlavu státu tak měli poprvé v historii možnost volit přímo občané. Prezident nemůže být zvolen na více než dvě volební období, přičemž jedno trvá pět let. Prezidentem se může stát každý, kdo dosáhl 40 let. Prezidentské kandidáty může navrhopat skupina nejméně 20 poslanců nebo 10 senátorů. Stejně právo mají i plnoletí občané, kteří také mohou navrhopat kandidáty. Jejich návrh ale musí podpořit petice s nejméně 50 tisíci podpisy. Volit pak může v tajné volbě každý občan starší 18 let. Pokud některý kandidát získá už v prvním kole nadpoloviční většinu hlasů, vítězí. Pakliže ale nikdo takový počet hlasů nezíská, musí se do 14 dnů konat druhé kolo volby, do kterého postoupí dva nejúspěšnější kandidáti. Prezidentem se stává ten, který získá více hlasů.

Prezident Václav Havel během oslav výročí 17. listopadu v roce 2009

Pravomoci prezidenta

Byť je hlava státu vnímána především reprezentativně (ostatně podle Ústavy ČR zastupuje republiku navenek), má i celou řadu pravomocí. Důležitou roli například sehrává těsně po volbách do Poslanecké sněmovny. Je to on, kdo pověřuje vítěze voleb sestavením vlády a pak jmenuje předsedu vlády a jeho ministry. V povolebním čase je hlava státu vůbec významná, stává se tak trochu moderátorem debat a v čase vášní může být důležitým svorníkem. Takhle například Václav Havel v roce 1996 vyřešil povolební krizi, kdy nebylo možné sestavit většinovou vládu. To on zprostředkoval dohodu mezi levicí a pravicí, která pak umožnila uklidnit situaci. Prezident má také významné tzv. jmenovací pravomoci. Vybírá členy do naší nejdůležitější soudní instituce, Ústavního soudu. Jeho návrhy ale

musí posvětit i Senát. Hlava státu rovněž jmenuje členy Bankovní rady České národní banky.

Prezident má pravomoc vetovat zákony. Pokud se tak stane, může ho sněmovna přehlasovat. K tomu ale potřebuje nejméně 101 hlasů (z 200). Hlava státu nemůže vetovat zákony, které mění Ústavu.

Hlava státu má řadu pravomocí. Mimo jiné:

— Svolává zasedání Poslanecké sněmovny.

— Rozpouští Poslaneckou sněmovnu.

— Jmenuje ze soudců předsedu a místopředsedy Nejvyššího soudu ČR.

— Odpouští a zmírňuje tresty uložené soudem, nařizuje, aby se neza-hajovalo trestní řízení, a bylo-li zahájeno, aby se v něm nepokračo-valo, zahlazuje odsouzení.

— Podepisuje zákony.

— Jmenuje prezidenta a viceprezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu.

— Sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy, sjednávání mezinárod-ních smluv může přenést také na vládu nebo s jejím souhlasem na její jednotlivé členy.

— Je vrchním velitelem ozbrojených sil.

— Vyhlašuje volby do Poslanecké sněmovny a do Senátu.

— Jmenuje a povyšuje generály.

— Jmenuje soudce.

— Má právo udělovat amnestii.

FINANCOVÁNÍ POLITICKÝCH STRAN A PŘE-ROZDĚLOVÁNÍ MANDÁTŮ V POSLANECKÉ SNĚMOVNĚ PARLAMENTU ČR

Štěpán Drahoukoupil

Financování politických stran v České republice

Politické strany a hnutí potřebují na svoji činnost (provoz, volební kampaně apod.) finance.

Největší část svých příjmů získávají ze státního rozpočtu. Tyto příjmy jsou rozděleny do čtyř kategorií:

- **Příspěvky za mandáty.** Za každého svého zvoleného kandidáta ve sněmovních, senátních a krajských volbách získávají strany a hnutí od státu pravidelný roční příspěvek. Jeho výše je určena takto:
 - za každého svého poslance či senátora dostávají politické strany a hnutí 900 000 Kč ročně;
 - za každého svého krajského zastupitele a zastupitele hlavního města Prahy dostávají politické strany a hnutí 250 000 Kč ročně.

V roce 2020 tak bylo vyplaceno celkem 436 milionů Kč.

- **Stálý příspěvek.** Ten získávají politické strany a hnutí, které obdrží alespoň 3 % hlasů ve volbách do Poslanecké sněmovny. Za každé další 0,1 % hlasů nad hranici 3 % se příspěvek navyšuje o 200 000 Kč, a to až do hranice 5 %, kdy získávají mandát(y) v dolní komoře. Od této hranice se již příspěvek nezvyšuje. Příspěvek se vyplácí každý rok.

V roce 2020 tak bylo vyplaceno 90 milionů Kč.

- **Příspěvek na úhradu volebních nákladů.** Pokud politická strana či hnutí získá ve volbách do Poslanecké sněmovny alespoň 1,5 % hlasů, je jí za každý získaný hlas vyplacen příspěvek ve výši 100 Kč. U voleb do Evropského parlamentu je tato hranice 1 % a výše příspěvku je 30 Kč za jeden hlas. U ostatních voleb se tento typ příspěvků neuplatňuje.
- **Příspěvek na zřízení politického institutu.** Jedná se o nejnovější typ příspěvku, který mohou využít politické strany a hnutí, pokud za poslední tři volební období získaly dvakrát alespoň jeden poslanecký mandát. Politické instituty (někdy se jim říká také think-tanky) stran a hnutí se mají zabývat vzdělávací, výzkumnou či publikační činností.

V roce 2020 tak bylo vyplaceno 37,8 milionu Kč.

Příspěvky ze státního rozpočtu určené politickým stranám a hnutím jsou běžné v mnoha demokratických zemích.

Další – menší – část příjmů politických stran a hnutí tvoří **finanční dary od fyzických nebo právnických osob, členské příspěvky** či zápůjčky a úvěry. Pro dary platí pravidla týkající se jejich maximální výše. Ta je aktu-álně stanovena na 3 000 000 Kč za jeden kalendářní rok od jedné fyzické či právnické osoby. Podrobnosti o příjmech politických stran a hnutí najdete přehledně na webových stránkách www.politicefinance.cz.

Důležitým aspektem financování politických stran a hnutí jsou limity výda-jů na volební kampaň. Zákonem stanovené hranice přispívají k zachování férové politické soutěže.

STUDENTSKÉ VOLBY
JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH
FINANCOVÁNÍ POLITICKÝCH STRAN A PŘEROZDĚLOVÁNÍ MANDÁTŮ
V POSLANECKÉ SNĚMOVNĚ PARLAMENTU ČR

- V roce 2016 byly zákonem určeny tyto **limity výdajů na volební kampaň** (limit pro jednu politickou stranu či hnutí):
- volby do Poslanecké sněmovny: 90 milionů Kč
 - volby do Senátu: 2 miliony Kč pro první kolo; další 0,5 milionu pro kandidáty v druhém kole
 - volby do krajských zastupitelstev: 7 milionů Kč za každý kraj, kde strany a hnutí kandidují (dohromady až 91 milionů Kč)
 - volby do Evropského parlamentu: 50 milionů Kč

Prezidentské volby byly regulovány z hlediska výdajů již před rokem 2016, a to částkou 40 milionů Kč na kampaň jednoho kandidáta v prvním kole. Každý ze dvou kandidátů, kteří postupují do kola druhého, může v tomto kole utratit v kampani dalších 10 milionů Kč (celkový limit pro obě kola je tak 50 milionů Kč). Zákon dále upravuje i další aspekty financování politických stran a hnutí – např. povinnost zřízení transparentního účtu nebo omezení okruhu možných dárců.

Způsob rozdělování mandátů v Poslanecké sněmovně

Ve volbách do Poslanecké sněmovny se aplikuje **poměrný volební systém**. V poměrném systému **se získané hlasy voličů přepočítávají na mandáty**. Poměrné systémy jsou velmi různé, liší se dle metod přepočítávání, velikostí volebních obvodů, nebo výší uzavírací klauze. Jednou z nejpožívanějších metod přepočítávání je d’Hondtova metoda (či d’Hondtův dělitel), která byla dlouhá léta aplikována i v ČR ve volbách do Poslanecké sněmovny a je nadále využívána v krajských nebo komunálních volbách. Ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2021 se ale bude volit dle **novely volebního zákona**. Ta byla schválena v roce 2021 v reakci na rozhodnutí Ústavního soudu, který označil některé části dosavadního volebního zákona za diskriminační a protiústavní. Stalo se na základě stížnosti některých menších politických stran, které argumentovaly tím, že na získání mandátu potřebují více hlasů než ve volbách nejúspěšnější politické strany. Například ve volbách v roce 2017 získalo Hnutí ANO 2011 necelých 30 % hlasů, ale poté mělo nárok na 40 % mandátů v Poslanecké sněmovně, což znevýhodňovalo politické subjekty s nižším ziskem hlasů. Upravený volební systém používá **dvě úrovně skrutinií** (skrutinium je přepočet hlasů na mandáty). V prvním skrutiniu se pro přepočet hlasů na mandáty využije **Imperialiho kvóta**. Základním principem kvót je to, že mandát je přidělen pokaždé, když strana či hnutí překročí celou kvótu. Mandáty se rozdělují ve 14 obvodech, které odpovídají hraničním krajům.

Jak aktuálně platný přepočet funguje v praxi?

- Sečtou se hlasy všech stran a jejich koalic v daném kraji, které celorepublikově překročily 5% hranici (říká se jí „uzavírací klauzule“), u koalic 8 % nebo 11 %.

STUDENTSKÉ VOLBY
JEDEN SVĚT NA ŠKOLÁCH
FINANCOVÁNÍ POLITICKÝCH STRAN A PŘEROZDĚLOVÁNÍ MANDÁTŮ
V POSLANECKÉ SNĚMOVNĚ PARLAMENTU ČR

- Toto číslo se vydělí počtem mandátů, které jsou v daném kraji rozdělované, zvětšené o číslo 2 (tento vzorec je onou Imperialiho kvótou). Tím se získá krajské volební číslo.
- Když Imperialiho kvótu vyjádříme vzorcem, jedná se o následující: $Q = V / S + 2$. Q – kvóta, V – celkový počet platných hlasů, S – celkový počet mandátů v obvodu. Jak se liší efekty jednotlivých dělitelů a kvót najdete na webu Institutu H21, www.ih21.org/kalkulacka
- Následně se krajským volebním číslem dělí výsledky jednotlivých politických stran, hnutí a koalic. Kolikrát se krajské volební číslo vejde celé do počtu hlasů, tolik mandátů politická strana či hnutí získá v prvním skrutiniu. Zbývající hlasy (tedy nevyužité) pak postupují do druhého skrutinia.

- Podívejme se na modelový příklad** (pro zjednodušení v něm pracujeme s uzavírací klauzulí 5 % pro jednotlivé strany, nikoliv s volební klauzulí pro koalici, která je vyšší):
- Součet všech platných hlasů v jednom kraji pro strany, které získaly více než 5 %, je 1 000 hlasů (počet hlasů, které získaly jednotlivé strany, je uveden v tabulce níže).
 - V daném volebním obvodu je rozdělováno 8 mandátů. Číslo 8 se zvětší o 2 a krajské volební číslo se tak získá tím, že se počet 1 000 odevzdaných hlasů vydělí číslem 10. Hodnota krajského volebního čísla je tak 100.
 - Tedy dle vzorce výše, $Q = 1\,000 / 8 + 2$.
 - Výpočet modelového příkladu je tedy následující: strana A získává v prvním skrutiniu 4 mandáty, strana B získává 3 mandáty. Z celkového počtu 8 mandátů je tedy rozděleno 7 a jeden mandát postupuje do rozdělení ve druhém skrutiniu.

Strana	A	B	C	D
Počet hlasů	475	375	90	60
Počet mandátů	4	3	0	0
Počet využitých hlasů	400	300	0	0
Počet nevyužitých hlasů (zbylé hlasy)	75	75	90	60

Jak ukazuje modelový příklad, kvóty velmi často nedokáží (na rozdíl od dělitelů) rozdělit všechny mandáty v prvním skrutiniu a je tedy nutné stanovit metodu, jak rozdělit hlasy zbývající. Do druhého skrutinia tedy postupují jak nerozdělené mandáty, tak všechny nevyužité (zbylé) hlasy. Ve druhém skrutiniu se postupuje dle tzv. Hagenbach-Bischoffovy kvóty v kombinaci s metodou nejvyššího počtu zbylých hlasů. Opět jsme tedy u použití principu kvót, ale již v kombinaci s metodou, která rozdělí zbývající mandáty.

Jaký je tedy postup ve druhém skrutiniu?

- Spočítají se všechny nevyužité hlasy pro všechny politické strany, hnutí a koalice v České republice, tedy všechny zbylé hlasy.
- Tento součet se vydělí počtem nepřidělených mandátů, tentokrát zvětšený o číslo 1 (právě tento vzorec se nazývá Hagenbach-Bischoffova kvóta). Vzorec pro Hagenbach-Bischoffovu kvótu je $Q = V / S + 1$.

- Výsledek se nazývá republikovým volebním číslem a jako v prvním skrutiniu se tímto číslem dělí zbylé hlasy, které mají jednotlivé strany, ale již v celé České republice (nikoliv dle krajů).
- Pokud i tak zůstávají nějaké mandáty nerozdělené, využívá se metoda nejvyššího počtu zbylých hlasů. Tedy ty strany, které mají nejvyšší počet nevyužitých hlasů, získávají nepřerozdělené mandáty, a to v pořadí dle počtu těchto nevyužitých hlasů.

Aktuální volební systém se dvěma skrutinii méně zvýhodňuje velké politické strany (oproti zrušenému volebnímu systému s d'Hondtovým dělitelem). Pro získání mandátů a postup do skrutinia (tedy přepočítávání hlasů na mandáty) musí jedna politická strana či hnutí získat alespoň 5 % hlasů v celé České republice. V případě koalic více politických stran a hnutí se uzavírací klauzule mění. Oproti předcházejícímu systému je ten aktuální **ke koalicím více vstřícný**. Nyní se uzavírací klauzule navyšuje na 8 % u koalic dvou a 11 % u tří a více stran (dříve se jednalo o navýšení na 10 %, 15 % a 20 % u dvou, tří a čtyř a vícečlenných koalic, což významně komplikovalo vznik koalic, o čemž svědčí to, že za dobu platnosti vyšších klauzulí se žádná koalice do Poslanecké sněmovny nedostala).

Jaký je rozdíl mezi poměrným a většinovým systémem?

Hlavní rozdíl spočívá ve způsobu, jak dochází k určení vítěze, respektive k přidělování mandátů. Pozor na záměnu za to, jak je výsledek (počty křesel pro politické strany) poměrný vůči počtům hlasů. Typ volební systém je určován způsobem přepočtu, nikoliv výsledkem.

Většinový systém:

- Je založen na principu „vítěz bere vše“ (či vítězové, protože existují i většinové systémy s vícemandátovými obvody).
- V ČR se využívá ve volbách do Senátu a v prezidentských volbách.
- V ČR se uplatňuje dvoukolový většinový systém. Pokud žádný z kandidátů nezíská v prvním kole více než 50 % všech hlasů, postupují dva nejúspěšnější kandidáti do druhého kola. Občané volí v jednomandátových obvodech.

Poměrný systém:

- Je založen na principu přepočtu hlasů na mandáty v určitém poměru (za využití dělitelů nebo kvót).
- Z pravidla v něm existuje hranice (uzavírací klauzule), kterou je nutné překročit pro získání mandátu.
- V ČR se využívá ve volbách do Poslanecké sněmovny, ve volbách do krajských zastupitelstev, ve volbách do obecních zastupitelstev a ve volbách do Evropského parlamentu. Každý se pak ale liší v tom, jakého dělitele či kvótu používají, kolik je možné dát preferenčních hlasů nebo jaké jsou uzavírací klauzule pro koalice stran. Liší se také velikosti volebních obvodů.

VOLBY DO EVROPSKÉHO PARLAMENTU

Zuzana Kasáková

Protože Česká republika je členem Evropské unie, jednou za pět let volí občané své zástupce i do Evropského parlamentu. Evropský parlament (EP) je jedním ze stálých orgánů Evropské unie (EU). Reprezentuje zájmy občanů EU, kteří volí jeho členy v přímých volbách. Je tak orgánem, který v institucionálním rámci EU představuje základní demokratický prvek. Evropský parlament své aktivity vykonává zejména v Bruselu, ale také ve Štrasburku a v Lucemburku.

Budova Evropského parlamentu ve Štrasburku

Jaké má Evropský parlament pravomoci?

V průběhu evropského integračního procesu se postavení Evropského parlamentu významně proměnilo. Zatímco na počátku 50. let, kdy byly položeny základy dnešní Evropské unie, měl pouze kontrolní funkci, dnes mu jeho pravomoci umožňují účastnit se zásadním způsobem rozhodovacího procesu EU a ovlivňovat jej. Pravomoci Evropského parlamentu lze rozdělit na legislativní, rozpočtové, kontrolní a jmenovací.

Legislativní pravomoci

V oblasti legislativního procesu zůstává role EP limitována. Evropský parlament není oprávněn iniciovat přijetí legislativního aktu, čímž se liší od národních parlamentů. Toto pravidlo bylo zmírněno Maastrichtskou smlouvou z roku 1993, která Parlamentu přiznala právo požádat Evropskou komisi o předložení legislativního návrhu, pokud jeho schválení považuje EP za nutný pro implementaci smluv.

Význam EP v procesu schvalování evropské legislativy se odvíjí rovněž od konkrétních politik (témat), která jsou projednávána. V oblasti rovných příležitostí, volného pohybu pracovníků či justiční spolupráce v trestních věcech se uplatňuje tzv. řádný legislativní postup, ve kterém EP spolupracuje s Radou EU. Obě instituce se tedy musejí na návrhu legislativního aktu shodnout. Pokud se tak nestane, návrh není přijat.

Další procedurou schvalování legislativních aktů je tzv. zvláštní legislativní postup. Ten se od předchozího mechanismu liší tím, že Parlament normu neschvaluje, ale buď pouze může vyjádřit svůj postoj (konzultuje), nebo je vyžadován jeho souhlas (v tomto případě EP s předloženou normou souhlasí nebo vyjadřuje zamítavé stanovisko, neovlivňuje ale její obsah). Zapojení EP formou konzultace je požadováno například u harmonizace nepřímých daní a vnitřního trhu. Souhlas je vyžadován kupříkladu při schvalování antidiskriminačních opatření, víceletého finančního rámce či v otázce dohody o podmínkách vystoupení členské země z Evropské unie.

Rozpočtové pravomoci

V otázce rozpočtu má Evropský parlament od přijetí Lisabonské smlouvy v roce 2009 právo ovlivňovat celý rozpočet Unie, nikoli pouze nepovinné výdaje (například výdaje na udržitelný rozvoj), jak tomu bylo dříve. Tato změna představuje jednu z oblastí, ve kterých Lisabonská smlouva posílila pravomoci této přímo volené instituce. Od 70. let 20. století má EP pravomoc odmítnout rozpočet jako celek. Souhlas s rozpočtem musí svým podpisem stvrdit předseda Evropského parlamentu. Pokud by tak odmítl učinit, rozpočet by nevstoupil v platnost. Tato pravomoc dává do rukou Evropského parlamentu důležitý vyjednávací potenciál, který EP umí obratně využít.

Kontrolní a jmenovací pravomoci

Poslední okruh kompetencí se týká oblasti kontroly a jmenování. Nejsilnější pravomoci v této oblasti získal Evropský parlament vůči Komisi. Parlament je oprávněn volit předsedu Evropské komise, na druhé straně jej ale nemůže odvolat. Komisi schvaluje jako celek, přičemž se zde uplatňuje neformálně zakotvená procedura slyšení, která EP dává možnost složení Komise ovlivnit. Evropský parlament může také Komisi jako celku, nikoli jednotlivým komisařům, vyslovit nedůvěru. Slyšení Parlament uplatňuje také vůči prezidentu a členům Výkonné rady Evropské centrální banky a kandidátům na funkci v Účetním dvoře. Za účelem větší demokratické kontroly aktivit Evropské komise bylo Parlamentu přisouzeno schvalovat všeobecnou zprávu o její činnosti včetně práva udělit Komisi absolutorium za plnění rozpočtu. Zároveň získal EP právo jednotlivé členy Komise interpelovat. Vůči Radě EU a Evropské radě zůstává kontrolní pravomoc Parlamentu slabší. V rámci dohledu nad dodržováním pravidel získal EP do rukou několik nástrojů. EP jmenuje evropského ochránce veřejných práv, jehož funkce byla zřízena Maastrichtskou smlouvou. Parlament má také pravomoc vytvářet vyšetřovací výbory, když se domnívá, že dochází k porušování nebo nesprávnému uplatňování evropského práva členskými státy. Dalším nástrojem je zajištění petičního práva pro občany EU, kteří mohou prostřednictvím Parlamentu požádat o nápravu škody, kterou jim způsobila činnost institucí EU.

Jaká je struktura Evropského parlamentu?

V čele Evropského parlamentu stojí předseda, který reprezentuje Parlament navenek a řídí jeho činnost. Společně se čtrnácti místopředsedy tvoří předsednictvo EP, které se zabývá finančními, organizačními a administrativními záležitostmi a je voleno na 2,5 roku.

Stěžejní roli hrají v činnosti Parlamentu politické skupiny (viz dále), do kterých se podle své politické orientace sdružují poslanci zvolení v jednotlivých členských státech. Mají právo navrhopvat kandidáty na předsedu EP, místopředsedy a kvestory, podílejí se na jmenování členů výborů, podvýborů a meziparlamentních delegací. Mohou také předkládat doporučení Radě EU. Každá skupina má vlastní strukturu, kterou tvoří předseda nebo předsedové, předsednictvo, národní delegace a sekretariát. Počet politických skupin se s každým novým funkčním obdobím EP může měnit. Ve funkčním období od roku 2019 jich v EP působí sedm, ve volebním období 2014–2019 jich bylo osm. S ohledem na pravomoci skupin jsou poslanci, kteří se rozhodli zůstat mimo tato uskupení, znevýhodněni. Právě předsedové politických skupin totiž společně s předsedou EP tvoří tzv. Konferenci předsedů, která přijímá politická rozhodnutí.

Výbory představují důležitou složku EP, neboť vypracovávají legislativní návrhy, zprávy z vlastního podnětu a pozměňovací návrhy, o kterých se pak v plénu debatuje a hlasuje. Ve funkčním období 2009–2014 bylo v EP zřízeno dvacet stálých výborů, jejichž složení reflektuje zastoupení jednotlivých politických proudů v plénu. Výbory kladou důraz na transparentnost a jejich jednání jsou veřejná. Mohou také vytvářet různé podvýbory a dočasné výbory, které řeší zásadní otázky, jimž EU v dané době čelí. Výbory se setkávají zejména v Bruselu, zatímco plenární zasedání Parlamentu probíhají ve Štrasburku.

Na činnosti EP se významnou měrou podílí i jeho sekretariát, který zajišťuje běžnou administrativní agendu EP. Sídlí v Lucemburku, zaměstnává kolem 5 000 úředníků a zajišťuje například také překlady dokumentů a tlumočení.

Volby do Evropského parlamentu

První přímé volby do Evropského parlamentu proběhly v roce 1979. Zavedením všeobecných voleb je Parlament vnímán jako reprezentant občanů členských států na evropské úrovni. Přímá vazba na „evropský lid“ Parlamentu slouží jako zdroj legitimacy pro jeho činnost v rámci EU. Rozšiřování pravomocí Parlamentu tak bývá také často vnímáno jako způsob, kterým se rozhodování na evropské úrovni stává demokratičtější. Legitimita EP je ale oslabována neustále se snižující účastí voličů v evropských volbách a omezena principem tzv. degresivní proporcionality, na jehož základě dochází k rozdělení parlamentních křesel mezi jednotlivé členské země a jenž znevýhodňuje lidnaté státy (například Německo) oproti méně lidnatým (například Malta).

Volby do EP se ve všech členských zemích Evropské unie konají každých pět let, vždy od čtvrtka do neděle. Jednotlivé členské státy tak mohou volby uspořádat ve dnech, kdy jsou občané zvyklí volit (například v České republice v pátek a v sobotu). Od roku 1999 platí, že všechny země používají pro evropské volby proporční systém, přičemž záleží na rozhodnutí a volební tradici každé země, jaký konkrétní typ poměrné volby si zvolí. EU pouze upravuje minimální hranici umožňující politickým stranám vstup do Evropského parlamentu, která nesmí být vyšší než 5 %.

Voleb se může zúčastnit každý občan Evropské unie, který je zaregistrován na seznamu voličů. Výkon aktivního a pasivního volebního práva se v jednotlivých zemích liší. Například v Rakousku mají právo volit občané od 16 let a být voleni od 18 let. V jedenácti dalších členských státech (Dánsko, Finsko, Chorvatsko, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Nizozemsko, Portugalsko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko) může občan vykonávat aktivní i pasivní volební právo po dosažení věku 18 let.

Právo volit a kandidovat ve volbách do EP lze uplatnit i na území jiného členského státu EU. Postupy jsou upraveny vnitřními předpisy jednotlivých zemí EU.

Rovněž velikost volebních obvodů se v jednotlivých členských zemích liší. Například Itálie je rozdělena do pěti volebních obvodů, Belgie do tří. Hlasování v evropských volbách ve většině členských států není povinné. Výjimku představují Belgie, Bulharsko, Kypr, Lucembursko a Řecko, kde je účast ve volbách povinností občanů.

Výkon funkce poslance Evropského parlamentu není slučitelný s členstvím v národním parlamentu a vládě ani s výkonem funkce v evropských institucích a orgánech.

Volby do Evropského parlamentu v České republice

Česká republika se poprvé evropských voleb zúčastnila v červnu 2004, krátce po svém vstupu do Evropské unie. Volby do Evropského parlamentu zde probíhají v souladu s volební tradicí v pátek a v sobotu. Na rozdíl od voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR tvoří Česká republika pro evropské volby jeden volební obvod. To znamená, že strany sestavují jednu kandidátku pro celou Českou republiku. Právo volit má každý, kdo dosáhl věku 18 let. Právo být volen je přiznáno občanům po dosažení věku 21 let. Voleb do Evropského parlamentu se v České republice mohou účastnit také občané jiných členských států EU v případě, že v den konání voleb dosáhli minimální hranice 45 dnů přihlášení k trvalému nebo přechodnému pobytu v ČR.

Zasedací sál Evropského parlamentu ve Štrasburku

DEMOKRACIE, VOLBY A DEZINFORMACE

Jonáš Srovátka

Jak dezinformace ohrožují demokracii?

Volby jsou pro demokracii naprosto klíčové. Občanům umožňují vystavit vysvědčení končící vládě, vyjádřit se k dalšímu směřování země a vybrat své budoucí reprezentanty. Voliči tak mohou zodpovědně učinit pouze tehdy, pokud mají k dispozici dostatek objektivních informací. Právě proto představují dezinformace – nepravdivé zprávy šířené s cílem manipulovat určité publikum – pro demokracii významnou výzvu.

V současném světě se navíc dezinformace šíří snáze a rychleji než v minulosti. Rozmach internetu výrazně změnil způsob, jakým přijímáme informace. Oslabila tradiční masová média (například noviny nebo televize), která sice mohla mít určité politické preference, ale kvůli žurnalistickým standardům a konkurenci se musela snažit o objektivitu. V nepřehledném digitálním prostředí se však informačním zdrojem může stát každý – a to i ti s nekalými úmysly.

Zejména mladší generace pro získání povědomí o světě kolem sebe stále více používá sociální sítě. Na nich si však každý sestavuje vlastní informační mix vyhovující jeho zájmům a postojům a algoritmy sociálních sítí tyto preference jen utvrzují. Snižuje se tak pravděpodobnost, že se člověk setká s tématy (či názory) rezonujícími mimo jeho „názorovou bublinu“. Tato situace dále prohlubuje fragmentaci, k níž v současné době již dochází i kvůli reálným ekonomickým a sociálním rozdílům. Společnost se tak rozpadá na skupiny, které spolu přestávají být schopny komunikovat. Vytváří se tím prostor pro nedorozumění a předsudky, které právě dezinformace mohou rozdmýchávat. Pod jejich vlivem může docházet k radikalizaci vedoucí k násilným činům. Například „prvního českého teroristu“ Jaromíra Baldu motivovaly ke kácení stromů na železniční trati právě konspirační teorie o údajné islámské invazi řízené Evropskou unií.

Zejména před volbami, kdy nevyhnutelně dochází k názorovým střetům jitrícím emoce, se vytváří prostředí ideální pro šíření dezinformací. Jedna manipulativní zpráva může pak snadno způsobit, že revnivost mezi různými politickými tábory přeroste v násilí. Stalo se tak po amerických prezidentských volbách v roce 2020, když poražený kandidát Donald Trump začal tvrdit – bez jakýchkoli důkazů – že docházelo k masovému falšování hlasů. Jeho skalní příznivci odmítli uznat oficiální výsledky a násilně vnikli do budovy Kongresu ve chvíli, kdy schvaloval zvolení nového prezidenta.

Jak dezinformace ovlivňují volby?

Spojené státy se však s dezinformacemi narušujícími průběh voleb potýkaly již v roce 2016. V té době se šířily zejména konspirační teorie o kandidátce Demokratické strany Hillary Clintonové, která byla například označována za členku pedofilní sítě uctívající Satana. Manipulativní zprávy se informačním prostorem šířily nejen v USA, ale objevily se také například i v souvislosti s nizozemským referendem o Asociační dohodě mezi EU a Ukrajinou, ve Velké Británii při hlasování o brexitu nebo při francouzských prezidentských volbách.

S touto výzvou se musela potýkat i Česká republika. Při prezidentských volbách v roce 2013 v den voleb vyšel v deníku Blesk inzerát tvrdící, že kandidát Karel Schwarzenberg hodlá vracet majetek sudetským Němcům. Zadavatel živého inzerátu posléze musel zaplatit pokutu. Parlamentní volby v roce 2017 ovlivnila „kauza lithium“, která se poprvé objevila na jednom z okrajových konspiračních webů. Ten obvinil politiky ČSSD z přípravy vytunelování ložisek tohoto vzácného kovu v Krušných horách. Tématu se chopili političtí konkurenti socialistů a dostalo se dokonce na půdu Poslanecké sněmovny, která kvůli němu mimořádně zasedala. Dezinformace se objevily i během prezidentských voleb v roce 2018, kdy se jejich cílem stal zejména kandidát Jiří Drahoš. Ten byl osočován, že působil jako spolupracovník komunistické tajné police StB, anebo z toho, že v iluminátském Římském klubu spřádá plány na vylidnění planety.

Jak se proti dezinformacím bránit?

S tím, že před volbami se ve zvýšené míře objevují dezinformace, se budeme muset smířit. Stát, politické strany i občanská společnost si musí tohoto rizika být vědomy a zavádět opatření, která omezí dopad manipulativních zpráv na volební klání.

Dezinformace se často objevují nejdříve na okrajích mediálního prostoru (tzv. konspiračních webech) nebo na alternativních komunikačních kanálech (například v řetězových e-mailech). Pro jejich včasnou detekci je důležitý pravidelný monitoring informačního prostoru, který provádí například skupina Čeští elfové, think-tank Evropské hodnoty nebo web Manipulátoři. K šíření dezinformací do mainstreamu mohou výrazně přispět veřejně známé osobnosti s velkým okruhem sledujících, což jsou před volbami zejména politici. Faktickou správnost jejich výroků v předvolebních debatách ověřuje iniciativa Demagog. Dezinformace se také mohou šířit prostřednictvím sociálních sítí, jako je Twitter nebo Facebook. Jejich zřizovatelé pod tlakem veřejné kritiky postupně přistupují k označování nepravdivých

sdělení a mazání profilů uživatelů konzistentně porušujících pravidla dané platformy. Ve Spojených státech tak o svůj twitterový účet přišel bývalý prezident Trump a v České republice Facebook zrušil účet poslance Lubomíra Volného.

Státní instituce sice mají povinnost zajistit hladký průběh voleb, ale zároveň musí zůstat apolitické. Proto se při čelení dezinformacím zaměřují primárně na zprávy zpochybňující legitimitu samotných voleb. Před prezidentskými volbami 2018 tak například Ministerstvo vnitra upozornilo na nepravdivou zprávu, dle níž úřadující prezident automaticky postupuje do druhého kola. Soudy a policie však hrají klíčovou roli ve chvíli, kdy šířitelé dezinformací překročí zákon a jejich lži vedou k násilí nebo vyvolají paniku. Již zmiňovaný poslanec Volný je tak policií vyšetřován kvůli nepodloženému tvrzení, že se připravuje plán na diskreditaci léku Ivermektin pomocí vraždy několika pacientů. Toto tvrzení publikoval na svém facebookovém profilu. Neefektivnější opatření proti šíření dezinformací však může přijmout každý z nás. Přehled o společenském dění, mediální gramotnost a kritické myšlené umožňují rozpoznat manipulace. Schopnost naslouchat, otevřenost vůči odlišným názorům a respektování zkušenosti jejich nositelů je pak lékem proti společenské fragmentaci. Výchova k těmto občanským ctnostem je pak zásadní nejen pro omezení dopadů dezinformací, ale i pro fungování demokracie obecně.

JSNS tipy do výuky

Dezinformační dezinfekce

Jak se orientovat v mechanismech dezinformačních webů a tvorby a šíření dezinformací? Jak začlenit téma (nejen koronavirových) dezinformací do výuky? Publikace obsahuje praktické aktivity do hodin či tipy na ověřování informací na internetu.

jsns.cz/dezinformacni-dezinfekce

Dezinformace a konspirace ve třídě: 10 tipů, jak reagovat

Jak reagovat ve chvíli, kdy dezinformace šíří někdo známý či blízký, když s nimi do třídy (nebo do online výuky) přichází žáci? Sada doporučení, konkrétních tipů, postupů a zkušeností z terénu, které se během reakcí na nepravdivé či zavádějící informace osvědčily.

jsns.cz/jak-reagovat-na-dezinformace

JAK ZALOŽIT A UDRŽOVAT STUDENTSKOU SAMOSPRÁVU

Marek Szeles

Nutný základ

Co to vůbec je studentská samospráva? A proč je dobré ji mít? Předtím, než o jejím založení začneme uvažovat, je důležité si tyto otázky vyjasnit. V Česku se tomu říká různě: školská samospráva, studentská rada, školský parlament atp. Všechny uvedené názvy ale označují jedno a totéž – skupinu aktivních žáků nějaké školy komunikující s jejím vedením a hájící zájmy ostatních žáků. Pokud samospráva dobře funguje, může se jí povést třeba uspořádat koncert částečně financovaný ze školního rozpočtu, ač tomu vedení školy není příliš nakloněno, zorganizovat studentské volby nebo objednat mikiny s logem školy apod.

Proč do toho jít

Důvodů pro zřízení studentské reprezentace na škole mohou být stovky. Většinou však za jejím zřízením stojí nějaký problém – třeba že záchodky na škole jsou dlouhodobě neudržované a vedení to neřeší nebo že studenti chtějí zkušebnu pro školní kapelu... Zřídit samosprávu je obecně dobré. Žáci si totiž nikdy nemohou být jistí, kdy se jim bude hodit mít zástupce, kteří se s mandátem všech ostatních budou moci pustit do jednání s vedením, ať už z jakéhokoli důvodu.

Jde se na věc

Při zřizování samosprávy je určitě dobré mít pro začátek nějakého partnera, který může poradit a pomoci. Tím bývá třeba liberální ředitel otevřený novým věcem nebo aktivní občankář, jenž by na samosprávě chtěl demonstrovat demokratické principy. Určitě je také vhodné kontaktovat při zakládání studentské samosprávy Českou středoškolskou unii (ČŠU), která má již bohaté zkušenosti a může poskytnout spoustu skvělých rad. Dokonce o zakládání samospráv vydala vlastní brožurku, která je volně ke stažení v pdf na: www.vzorovka.cz.

Pro fungující samosprávu je třeba jen pár ingrediencí: **stanovy, členové a program**. Stanovy jsou dokument, podle kterého se všechno řídí a jenž by měl definovat způsob volby členů samosprávy, jejího vedení, a pokud má samospráva vlastní rozpočet, pak i to, kdo za něj zodpovídá a na co ho smí použít. Vzory stanov pro samosprávy je také možné stáhnout na stránkách ČŠU (viz odkaz výše).

Poté už stačí jen obejít všechny třídy na škole, aby si zvolily své delegáty, a s nimi uspořádat první zasedání, kde se určí, o co bude samospráva usilovat – jestli bude chtít lepší jídlo v jídelně, objednat školní mikiny, uspořádat sportovní klání...

Na věčné časy

Spousta samospráv má bohužel krátkou životnost (několik málo let), protože nedokážou pokračovat v momentě, kdy odejdou jejich aktivní zakladatelé – pak doplácují buď na nezájem ostatních studentů, anebo na snahu vedení samosprávu zrušit.

O dlouhodobé fungování samosprávy je důležité se zasadit, a to nejlépe hned několika způsoby:

1. Vytvořit kvalitní stanovy

Pokud jsou stanovy dobře napsané, zabrání příliš ambiciózním či nedůvěryhodným lidem rozložit samosprávu zevnitř a zároveň nebrání jejímu fungování tím, že by zatěžovaly předsedu papírováním.

2. Uspořádat dlouhodobější populární projekty

Nic nepomůže fungování samosprávy víc než zájem studentů. A ty povzbudí zejména projekty, které zajímají je samotné – třeba časopis, pravidelné koncerty, divadlo atp.

3. Přesvědčit vedení, že mu studentská rada pomáhá

Rada může svým fungováním značně ulehčit práci vedení školy tím, že mnohé studentské problémy vyřeší za ně.

Poté už nic nebrání tomu, aby samospráva získala na škole tradici a popularitu, což povede ke spokojenosti jak studentů, tak i rodičů a vedení. S dobrým studentským parlamentem zkrátka vyhrává každý!

PROMÍTEJTE FILMY

Studentské volby nejsou jen o samotném volebním aktu. Zabývejte se s žáky základními principy demokracie či volebním systémem ČR, občanskou zodpovědností. Uspořádejte projekci některého z dokumentárních filmů, které jsme pro vás připravili a vyzkoušejte navazující aktivity do hodin.

Hlas za kozu

Jeroen van Velzen / Nizozemsko / 2014 / 51 min. / titulky

Keňskou základní školu Majaoni zachvátila předvolební horečka – tři kandidáti z řad studentů tu usilují o zvolení do funkce školního prezidenta. Průběh volební kampaně se v principu neliší od klasických politických tanečků – nechybí v ní focení na plakáty, mítinky, velká hesla, proslovy ani nepokrytý populismus. Metody, jak si získat respekt a uznání spolužáků, se u každého z kandidátů různí, všechny však spojuje naděje, že prestižní funkce jim zajistí lepší budoucnost v keňské společnosti. Magdalena, která sní o tom, že bude právníčkou, chce dokázat, že i ženy se mohou stát vůdkyněmi. Charismatický Saíd si podmaňuje spolužáky vlastním předvolebním songem a balíčky bonbonů. A Harry, jenž si od vítězství slibuje, že zabezpečí svou chudou rodinu, si přízeň voličů získává kozím masem. Kdo nakonec přesvědčí ostatní, že je ten nejlepší kandidát?

Děti jdou k volbám

Ramchandra PN / Indie / 2007 / 30 min. / dabing

Snímek sleduje snahu indických školáků zlepšit situaci na jejich škole. Trápí je řada věcí – nevyhovují jim učebny, chtějí mít školní zahradu na pěstování vlastní zeleniny a ovoce, čistou vodu na mytí či dětské hřiště. Aby se na svých požadavcích shodli, uspořádají ve škole řádné volby. Každý kandidát se snaží své spolužáky přesvědčit, že právě on bude nejlépe hájit společné zájmy. Volby probíhají bez sebemenší stopy vzájemné nevraživosti a zcela podle pravidel fair play. Samotné výsledky nakonec nejsou tím nejdůležitějším. Podstatné je, že se dětem podaří místním politikům ukázat, že i ony vědí, jak lze demokratickými nástroji dosáhnout svého.

První volba

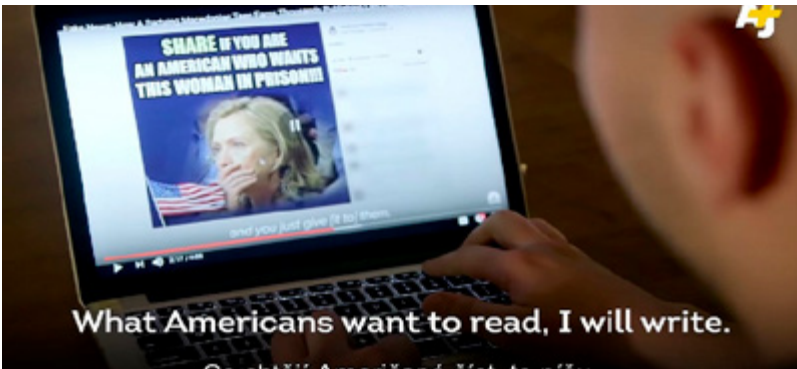
Béregère Vogel, Linn Löffler / Německo, Maďarsko / 2014 / 26 min. / titulky

Devatenáctiletá Hanga a dvacetiletá Veronika mají mnoho společného: obě žijí a studují v Budapešti, obě pochází ze sociálně slabších rodin a obě půjdou brzy poprvé volit v maďarských parlamentních volbách roku 2014. V preferencích volebních stran se jejich názory ovšem výrazně rozcházejí. Zatímco Hanga by ráda dala hlas krajně pravicové straně Jobbik, Veronika chce volit maďarské „zelené“. Ke konci filmu mají možnost se setkat a vzájemně si vysvětlit svoje postoje. Co prvovoličkám na daných politických stranách imponuje a jaký mají názor na význam voleb v demokratické společnosti?

Kdo trolí Ameriku

Ahmed Shihab-Eldin / Spojené státy / 2018 / 12 min. / titulky

Věděli manažeři provozující nejmocnější sociální síť světa o tom, že její platformu využívají podvodníci k ovlivnění americké prezidentské kampaně? Existuje reálné podezření, že Facebook o tzv. fake news šířících se jeho kanály v předvečer zvolení Donalda Trumpa nejen věděl, ale dokonce z něho profitoval. Krátký investigativní dokument se vydává do centra těchto falešných zpráv v jihoevropské Makedonii. Právě tady vyučuje úspěšný marketér Mirko Ceselkoski, jak vytvořit zpravodajské portály, aby vypadaly důvěryhodně, a přilákat na pochybný obsah americké publikum. Jeho jednoduchý recept na virální hit: odvážný titulky a šokující obrázek. Pro schopné Makedoňany, kteří doma sotva dosáhnou na měsíční výdělek ve výši 300 eur, je to zlatý důl. Etika pro ně není problém. „Napíšu cokoli, co Američani chtějí slyšet,“ říká jeden z autorů lživých článků, které zřejmě dopomohly Trumpovi k vítězství. Film ukazuje reálné důsledky, které mohou mít fake news díky síle sociálních sítí a varuje před blížícími se prezidentskými volbami v roce 2020, na které si už nyní brousí zuby trollové z řad IT.

[PODÍVEJTE SE NA LEKCI](#)

Co dokáže lež

Tomáš Kudrna / Česká republika, Francie / 2016 / 27 min.

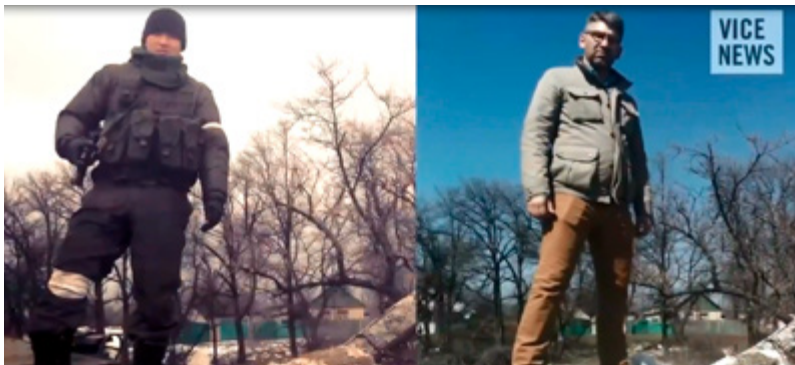

Koprodukční dokument České televize a ARTE analyzuje podobu informační války a vliv dezinformací v České republice. Snaží se zjistit, kdo stojí za nepravdivými zprávami, které se šíří především na sociálních sítích a na takzvaných konspiračních webech. Autoři také hledali odpověď na otázku, do jaké míry jsou šířené zprávy, příběhy a emoce součástí ruské propagandy a jakou roli v tom hrají čeští občané, kteří jsou z nejrůznějších důvodů nespokojení s vývojem v zemi po roce 1989. V dokumentu účinkují respektované osobnosti z České republiky i zahraničí, které se tématu dlouhodobě věnují.

[PODÍVEJTE SE NA LEKCI](#)

Nic než lži

Tim White / Velká Británie / 2017 / 26 min. / titulky

V poslední době se zejména na sociálních sítích objevuje mnoho lží, polopravd a konspiračních teorií. Nedávno tzv. fake news sehrály roli dokonce v amerických prezidentských volbách. Šíření lží však není fenoménem pouze 21. století. Nový dokumentární film Nic než lži připomíná existenci smyšlených zpráv na různých příkladech, například z druhé světové války. Jeho tvůrci z organizace Stop Fake divákům přibližují, jak se v současnosti falešné zprávy šíří a ohrožují naši společnost. A zároveň mapují způsoby, jak se této propagandě bránit – například Eliot Higgins a jeho kolegové z organizace Bellingcat používají fotografie ze sociálních médií, aby ukazovali, co se ve skutečnosti děje na Ukrajině a v Sýrii. Reportér Vice News Simon Ostrovsky zase díky účtu na sociální síti jednoho z ruských vojáků dokázal zrekonstruovat jeho zapojení (a zapojení ruské armády) do konfliktu na východní Ukrajině. Autoři filmu se tak snaží nalézt odpověď na otázku, co mohou lidé, organizace a vlády dělat proti šíření falešných zpráv.

[PODÍVEJTE SE NA LEKCI](#)

Ruská propaganda v Česku

Jan Turek / Česká republika / 2015 / 6 min.

Zkušený novinář Ondřej Soukup se již více než dvacet let věnuje Rusku a zemím bývalého SSSR. Ze svých zkušeností moc dobře ví, jak velký zájem má Rusko na ovlivňování veřejného mínění v zemích Evropské unie včetně České republiky. S využitím ukázek z televizního zpravodajství i článků z nejrůznějších webových stránek vysvětluje, jakým způsobem pracuje ruská propaganda. Ať už jde o informování ohledně sestřelení malajsijského letadla nad Ukrajinou, či cestu amerického vojenského konvoje přes naše území, vždy je nutné položit si tři základní otázky: Kdo je autorem zprávy? Jak je zpráva podána? A o jaké se opírá zdroje?

[PODÍVEJTE SE NA LEKCI](#)

VOLEBNÍ KAMPAŇ

ANOTACE:

Žáci mají za úkol vymyslet a zrealizovat volební kampaň zacílenou na ostatní spolužáky, profesory a další zaměstnance školy. Zamyslí se nad strategií a prostředky volební kampaně, jejím účinkem a nad tím, zda a jakým způsobem je možné jejím prostřednictvím oslovit voliče.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání (občanský vzdělávací základ), jazykové vzdělávání

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: OSV, VMEGS, MV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- Prakticky si osvojí obecné postupy, které se používají při realizaci volební kampaně.
- Pochopí základní principy volební kampaně.

DĚLKA: 1 projektový den, případně delší časové období (podle možností školy)

POMŮCKY:

- papíry a psací potřeby pro každou skupinu;
- kreslicí a psací potřeby, lepidla, archy papíru libovolných rozměrů;
- případně videokamera nebo fotoaparát s možností nahrávání videa do každé skupiny.

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do dvou skupin. Každá skupina představuje jednu politickou stranu. Jejich úkolem bude vytvořit efektivní reklamní kampaň, která by straně získala co nejvíce voličů. Voliče představují žáci ostatních tříd, pedagogové a další zaměstnanci školy.

2. Každá skupina dostane zadaný jeden neutrální symbol (např. křížek a kolečko), pod kterým bude svou stranu propagovat.

POZNÁMKA: Pro reklamní kampaň byly schválně zvoleny neutrální symboly, které nejsou „návodné“ a minimalizují předpojatost vůči „značce“. Je jen a jen na žácích, jaký obsah svému symbolu přiřknou.

3. Žáci pouze na základě vlastní intuice a svých zkušeností s reklamou a volebními kampaněmi ve skupinách vymyslí, jaké postupy k oslovení potenciálních voličů použijí. Zda zvolí letáky, školní rozhlas, přímé oslovení nebo jiný komunikační kanál či nástroj, je zcela na jejich fantazii. Důležité je nechat žákům při volbě „cest k voličům“ volnost. Sledujeme, zda volí tradiční postupy nebo zda se uchylují k podbízení a kupování voličů či nátlaku na ně. Zda volí formu informativní, či naopak nátlakovou. Naším úkolem je v případě potřeby pouze ošetřit extrémy.

Žáci zároveň vymyslí grafický design svých kampaní a barvy, které bude jejich strana používat. Následuje realizace reklamní kampaně. Pokud mají žáci k dispozici videokameru, je možné vymyslet a zrealizovat také reklamní spot.

Kampaň může být vedena ve všech prostorách školy a v místech, kde se pohybují žáci a zaměstnanci školy. Žáci mohou využívat přestávky, dobu před vyučováním, pauzu na oběd či po dohodě s pedagogy vstupovat do vyučovacích hodin.

POZNÁMKA: Je vhodné promítnout pořízené videozáznamy na monitoru, na plátně nebo na interaktivní tabuli. Proto se domluvíme se žáky předem, zda využijí videokameru nebo fotoaparát, zkontrolujeme kompatibilitu s příslušným zařízením a případně zajistíme funkčnost přehrávání. Problémům lze předejít, je-li žákům určen v zadání úkolu formát videovýstupu (je však nutno brát ohledy na možnosti, které žáci mají mimo školu, případně domluvit spolupráci s vyučujícím informatiky).

4. V druhé půli dne žáci přistoupí k samotné realizaci své kampaně a osloví spolužáky, pedagogy a zaměstnance školy (podle možností školy).
5. Poté následují samotné volby, kdy na základě volebních kampaní „voliči“ pro jednu ze stran hlasují. Způsob hlasování a vyhodnocení voleb přizpůsobíme svým možnostem. Dbáme na to, aby volby proběhly anonymně, hlasy byly sečteny řádně a výsledky byly zveřejněny objektivně.

REFLEXE:

Žáci spolu s učitelem zhodnotí výsledky voleb a efektivitu svých kampaní. Zhodnotí jejich průběh a etiku zvolených nástrojů. Na příkladech z reálného života doloží působení reklamy nebo volebních kampaní na ně samotné. V závěrečné diskusi se ptáme: *Podle čeho jste volili nástroje k oslovení voličů? Byla vaše kampaň podle pravidel fair play? Využili jste moderní technologie? Měli jste nějaké nápady, které se nepodařilo z technických nebo jiných příčin zrealizovat? Zkombinovali jste dostatečný počet různých prostředků masové komunikace? Který z nich byl ve vaší kampani nejúčinnější?*

POZNÁMKA: Pokud máme dostatek času, můžeme žáky rozdělit do skupin a zadat jim za domácí úkol, aby se každá skupina zaměřila na jednu politickou stranu a popsala její volební kampaň. V následné hodině pak necháme skupiny prezentovat výsledky práce a následně s nimi diskutujeme o jejich zjištěních.

ZDROJ:

Projekt realizovaný na Gymnáziu Na Vítězné pláni v Praze (upraveno)

NOVÁ POLITICKÁ STRANA

ANOTACE:

Žáci pracují ve skupinách a jejich úkolem je vymyslet politickou stranu, se kterou se chtějí prosadit ve volbách. Následně volí tu stranu, jejíž program je nejvíce oslovil.

VZDĚLÁVACÍ OBLASTI A OBSAHOVÉ VZDĚLÁVACÍ OKRUHY:

GV: člověk a společnost, jazyk a jazyková komunikace

OV: společenskovední vzdělávání (občanský vzdělávací základ), jazykové vzdělávání

PRŮŘEZOVÁ TÉMATA:

GV: OSV, VMEGS, MV

OV: OVDS

KLÍČOVÉ KOMPETENCE:

k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

DOPORUČENÝ VĚK: 15+

CÍLE:

Žáci:

- Dovedou formulovat a představit své názory.
- Diskutují a obhájí hodnoty, které jsou pro ně důležité.

DĚLKA: 90 min.

POMŮCKY:

- papíry a psací potřeby pro každého žáka;
- volební urna (např. papírová krabice);
- tabule nebo flipchart.

POSTUP:

1. Rozdělíme žáky do čtyř- až pětičlenných skupin. Každá skupina má za úkol vymyslet politickou stranu, se kterou se chce prosadit ve volbách. Během 20 minut skupiny vymyslí název strany, slogan, logo, stručné body programu atd.
2. Požádáme zástupce každé „politické strany“, aby svou stranu představil ostatním skupinám s cílem získat co nejvíce voličů (voliče představují všichni žáci z ostatních skupin).
3. Po prezentaci vyzveme žáky, aby každý napsal na papírek stranu, kterou by chtěl volit. Papírek vhodí do volební urny. Volba je tajná, žáci nesmějí volit svoji stranu.
4. Sečteme hlasy jednotlivých stran a zapíšeme je na tabuli.

REFLEXE:

V následné diskusi zhodnotíme jednotlivé prezentace. Ptáme se: *Proč vyhrála právě tato strana? Co bylo pro voliče při výběru rozhodující? Je podle vás prezentace strany stejně důležitá jako její volební program? Jaký politický program mají politické strany v České republice? Jsou schopny v případě vítězství své sliby realizovat?*

POZNÁMKA: Pokud máme dostatek času, můžeme zadat žákům, aby se seznámili s politickým programem politických stran a zjistili, zda po volbách realizovaly své sliby. Mohou čerpat například z webových stránek hnutí Rekonstrukce státu.

ZDROJE:

http://www.rekonstrukcestatu.cz/tiskove-zpravy/zprava-o-stavu-rekonstrukce-statu_plna-verze_30.9.2014.pdf

JSNS
POZNÁMKY

JSNS

POZNÁMKY

[illegible]

JSNS.CZ

JSNS

Člověk v tísní, o.p.s.
Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2
e-mail: jsns@jsns.cz

S PODPOROU

